

Charakter filozofii nowożytnej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Kartezjusz, *Medytacje moralne*, tłum. Jerzy Kopania, Białystok 1993, s. 11–38.
- Źródło: Leszek Kołakowski, *Horror metaphysicus*, tłum. M. Panufnik.

« Leszek Kołakowski

Horror metaphysicus

Zdaje się, że mimo wszystkich oświadczeń empirystów, pragmatystów i sceptyków o rychłym, ostatecznym, globalnym triumfie ich podejścia do sprawy, poszukiwanie ostatecznej podstawy jest po prostu równie nieusuwalną częścią kultury, co zaprzeczenie prawomocności tego poszukiwania.

Źródło: Leszek Kołakowski, *Horror metaphysicus*, tłum. M. Panufnik.

Kiedy świat nauczył się wątpić? Kiedy zaczęto zgłębiać procesy myślowe i stany świadomości?

Filozofowie starożytności i średniowiecza, dociekając natury bytu, zajmowali się przede wszystkim metafizyką. W epoce nowożytności osią rozważań filozoficznych stała się myśląca jednostka, czyli podmiot. Paradygmat subiektywizmu wyznaczał nastawienie badawcze filozofii od XVII do schyłku XIX wieku. Choć to zaledwie trzy stulecia, zróżnicowanie i mnogość nurtów zachodniej filozofii nowożytnej dorównuje bogactwu poprzednich epok. Filozofowie nowożytni nie byli już jedynie duchownymi, wykonywali

różne zawody i reprezentowali różne klasy społeczne. Na filozoficznej scenie pojawiły się także kobiety. Zmiana w sposobie myślenia była wynikiem przemian społecznych w XVI wieku, zachwiania się porządku religijnego i naukowych odkryć. Za początek nowej ery uważa się powstanie systemu Kartezjusza.

Twoje cele

- Poznasz punkt wyjścia filozofii nowożytności i jej cele.
- Porównasz nastawienie badawcze ery starożytnej, średniowiecza i renesansu z paradygmatem filozofii nowożytnej.
- Wyjaśnisz wpływ filozofii Kartezjusza na nowożytność.
- Przeanalizujesz wpływ przemian społecznych i politycznych na kształtowanie się myśli filozoficznej XVII wieku.

Trwa wczytywanie danych ..

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1GwwArHR>

Źródło: "Vulcan", "Infados", "Gone beyond", "Spacial winds" Kevin MacLeod, incompetech.filmmusic.io, licencja: CC BY 4.0.

Nagranie dźwiękowe z tekstem Leszka Kołakowskiego Horror metaphysicus

Dzieje filozofii Zachodu dzieli się najczęściej na cztery okresy: **starożytność**, **średniowiecze**, **nowożytność** i **współczesność**. Za **początek nowożytności w filozofii** uważa się zgodnie powstanie systemu Kartezjusza w **pierwszej połowie XVII w.** Jej **koniec** zaś przypada mniej więcej na **schyłek wieku XIX**. Należy jednak pamiętać, że jest to data umowna. Często wszak [Søren Kierkegaard](#), a już na pewno [Friedrich Wilhelm Nietzsche](#) uznawani są za duchowych ojców współczesności w filozofii, a przecież pierwszy z nich umiera w 1844 r., a drugi kończy aktywność filozoficzną w roku 1889. W tym przypadku liczą się jednak nie sztywne ramy czasowe, lecz szerokie oddziaływanie tych niedocenionych za życia filozofów. Początek ich popularności przypada bowiem na przełom wieku XIX i XX – narodziny współczesności.

Okres nowożytny w filozofii obejmuje zatem mniej więcej trzy stulecia, tj. **wiek XVII, XVIII i XIX**. Liczba ta wydaje się skromna, jeśli zestawić ją z długością trwania starożytności i średniowiecza. Jednak ze względu na wielość problemów,

stanowisk i systemów filozoficznych czasy nowożytne co najmniej dorównują obu wcześniejszym epokom razem wziętym. Trzeba przy okazji zaznaczyć, że wraz z nowożytnością podział na epoki filozoficzne przestaje się wyraźnie pokrywać z tradycyjnym podziałem na epoki literackie. **Wiek XVII–XIX w literaturze to barok, oświecenie i romantyzm.** Tymczasem tak jak Kartezjusza niezmiernie trudno uznać za typowego przedstawiciela baroku, podobnie większości filozofów doby romantyzmu nie można wiązać z tym kierunkiem w literaturze. Hegel, by podać tylko jeden przykład, otwarcie romantyzm krytykuje. Znamiennym wyjątkiem od tej reguły jest francuskie oświecenie, ale to przede wszystkim dlatego właśnie, że jest to „**wiek filozofów**” – filozofia stała się w tym okresie i w tym kraju osią kultury.

Okres oświecenia owocował w rozmowy filozoficzne.

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY 4.0.

Zmieniające się paradygmaty

Historycy filozofii na wiele sposobów wyjaśniają istotę różnic pomiędzy epokami w filozofii. Często podkreśla się, że polega ona na różnicy paradygmatów. **Paradygmat** to rodzaj badawczego nastawienia (przyjęcie określonych założeń badawczych), rodzaj metafizyki (tj. niejako filozofii filozofii – obszaru dociekań filozoficznych, gdzie się rozstrzyga, co i jak filozofia ma badać). W starożytności i średniowieczu miał wedle tego ujęcia dominować **paradygmat metafizyczny** (ontologiczny), tj. podstawowym przedmiotem dociekań filozoficznych była metafizyka, nauka o bycie. Średniowiecze wyróżnia się tu tym, że za najważniejszy byt, centrum wszechświata, uznaje Boga. Nowożytność oznacza zwrot w stronę **paradygmatu subiektywności** : pierwszym i najbardziej podstawowym przedmiotem dociekań filozofów jest poznający podmiot i dopiero z tej perspektywy rozważa się wszystkie inne zagadnienia. Filozofia współczesna zaś wiąże się ze zwrotem w stronę **paradygmatu języka** : wielu filozofów bada reguły rządzące językiem i inne zagadnienia rozpatruje przez pryzmat tych reguł.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nowożytność w filozofii dzieli się niekiedy na mniejsze okresy; co najmniej cztery z nich wydają się warte wymienienia:

Pierwszy etap

Kartezjański – obejmuje myśl [René Descartesa](#) i reakcję na nią (początkowo głównie w Holandii i Francji). Trwa on mniej więcej trzy dziesięciolecia w środku XVII w.

Tadeusz Makowski, *Maskarada*, 1928

Czymże jestem? Rzeczą myślącą; ale co to jest? Jest to rzecz, która wątpi, pojmuje, twierdzi, przeczy, chce, nie chce, ale także wyobraża sobie i czuje.

Źródło: Kartezjusz, przekład zbiorowy, *Medytacje o pierwszej filozofii...*

Źródło: Galeria Malarstwa Polskiego, domena publiczna.

Drugi etap

Trzeci etap

Czwarty etap

Słownik

krytycyzm

(gr. *kritikē* – sztuka rozróżniania)

1. postawa umysłowa i badawcza postulująca dociekanie racji wszelkich przekonań (również własnych), którą cechuje gotowość do przyjmowania twierdzeń tylko należycie uzasadnionych i sprawdzonych oraz do zmiany uznanych już twierdzeń (lub głoszonych poglądów) wobec nowych, przeczących im faktów; przeciwieństwo dogmatyzmu;
2. stanowisko Kanta i kantystów, zgodnie z którym krytyka poznania (rozważania teoriopoznawcze) musi wyprzedzać wszelkie inne dociekania filozoficzne.

paradygmat

(gr. *parádeigma* – wzór, model; łac. *paradigma* – wzór, przykład) przyjęty sposób widzenia rzeczywistości w danej dziedzinie, doktrynie itp.

racjonalizm

(łac. *rationalis* – rozsądny, łac. *ratio* – rozum) kierunek filozoficzny przyznający rozumowi główną bądź wyłączną rolę w procesie poznania

Mapa myśli

Polecenie 1

Kartezjusza uważa się za pierwszego filozofa nowożytności. Przeanalizuj poniższą mapę myśli. Zastanów się i odpowiedz na pytanie, jaki wpływ miała filozofia Kartezjusza na nowożytność? Co było nowością, która pozwoliła rozwijać filozofię w nowy sposób?

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- o Wpływ filozofii Kartezjusza[br]na nowożytność

-
-
-
-
-

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie. Jak sądzisz, jakie spostrzeżenia Kartezjusza miały wpływ na zmianę myślenia o człowieku i świecie?

Polecenie 3

Opisz, na czym miałyby polegać praktyczność filozofii?

Film edukacyjny

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu prof. Jacka Migasińskiego poświęconego charakterowi epoki nowożytnej. Zanotuj w mapie myśli, czym się charakteryzowała nowa perspektywa myślowa tego okresu.

Trwa wczytywanie danych..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DxPmiFpY>

Film edukacyjny. Wstęp do filozofii nowożytnej

Wykłada prof. Jacek Migasiński

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film z wykładem profesora Jacka Migasińskiego poświęcony charakterowi epoki nowożytnej

Ćwiczenie 1

Zaznacz charakterystyczne cechy filozofii nowożytnej.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 2

Wyjaśnij, co dokładnie oznaczała zmiana paradygmatu?

Ćwiczenie 2

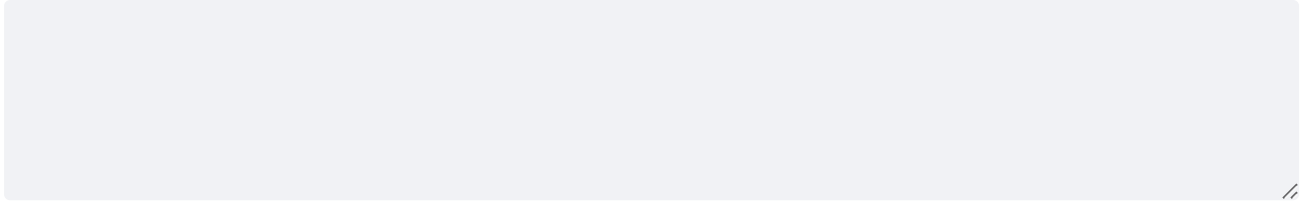
Na podstawie wykładu przyporządkuj poniżej wymienione cechy do epok rozwoju myśli filzoficznej.

perspektywa subiektywistyczna, filzofia rozwijana od XVII do XIX w., przedmiotem refleksji filzoficznej jest całość bytu, inaczej: "nowe czasy", sztuki wyzwolone, związek filzofii z teologią, rozwój retoryki, dialektyki, kondycja człowieka

filzofia średniowieczna	
filzofia renesansu	
filzofia nowożytna	

Praca domowa

Nowożytność, nowoczesność czy nowe czasy? Oceń trafność propozycji nazw dla epoki nowożytnej. Spróbuj wymyślić swoją własną.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Charakter filozofii nowożytnej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

1. Koncepcje uprawiania filozofii. Uczeń rozróżnia i charakteryzuje następujące koncepcje filozofii:

1) koncepcja klasyczna i neoklasyczna (w tym neotomistyczna i fenomenologiczna) – poszukiwanie ostatecznych podstaw rzeczywistości, poznania i wartości;

3. Wybrane spory metafizyczne (ontologiczne). Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o stosunek rzeczy do umysłu (realizm – idealizm);

2) o różnorodność bytów (monizm – pluralizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Poznasz punkt wyjścia filozofii nowożytności i jej cele.
- Porównasz nastawienie badawcze ery starożytnej, średniowiecza i renesansu z paradygmatem filozofii nowożytnej.
- Wyjaśnisz wpływ filozofii Kartezjusza na nowożytność.
- Przeanalizujesz wpływ przemian społecznych i politycznych na kształtowanie się myśli filozoficznej XVII wieku.

Cele operacyjne. Uczeń:

- dostrzega w poglądach filozofów paradygmaty myślowe, które są obecne w kulturze na przestrzeni wieków;
- rozpoznaje znaczenie filozofii jako istotnej części dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- podejmuje rzetelną dyskusję filozoficzną oraz formułuje w niej jasne i uzasadnione stanowisko.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- burza mózgów;
- mapa myśli;
- film.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie prezentacji na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i wyświetla na tablicy temat i cele lekcji. Prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i na tej podstawie dobiera uczniów w pary. Prosi o przygotowanie pytań związanych z wyświetlonym tematem zajęć i udostępnionym przed zajęciami e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji? Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgow.** Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Kiedy świat nauczył się wątpić? Kiedy zaczęto zgłębiać procesy myślowe i stany świadomości?*
Następnie informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgow i, jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Uczniowie podają swoje propozycje. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytania:
 - *Jaki wpływ miała filozofia Kartezjusza na nowożytność?*
 - *Co było nowością, która pozwoliła rozwijać filozofię w nowy sposób?*Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film edukacyjny”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedź do polecenia nr 1. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie, wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Nauczyciel wyświetla uczestnikom zajęć polecenie nr 2. Uczniowie tym razem pracują w grupach. Ustalają wspólne stanowisko. Nauczyciel kontroluje wyniki pracy uczniów i prosi wybrane osoby o uzasadnienie swojej odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenie 1 i 2 w sekcji „Film edukacyjny”

2. Nauczyciel ponownie wyświetla pytanie otwarte z e-materiału, a uczniowie ponownie na nie odpowiadają, zapisując swoje wnioski wraz z autorefleksją dotyczącą ewentualnej zmiany stanowiska. Nauczyciel wybiera najciekawsze odpowiedzi, prezentuje je na forum klasy i komentuje, udzielając uczniom informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Zaproponuj dwa teksty korespondujące z omawianymi podczas lekcji pojęciami. Przygotuj uzasadnienie swojego wyboru.
2. Nowożytność, nowoczesność czy nowe czasy? Oceń trafność propozycji nazw dla epoki nowożytnej. Spróbuj wymyślić swoją własną.

Materiały pomocnicze:

- Martens E., *Dydaktyka filozoficzna*, w: „Edukacja Filozoficzna” 6 (1988).
- *Dlaczego filozofia? Filozofia a świat współczesny, doświadczenia źródłowe, drogi do filozofii*, „Filo-Sofija” 26(2014/3), s. 237-256.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Film edukacyjny” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązywać zadania.